

DE KRACHT
VAN OOSTLAND

Economische thermometer 2012

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1 Het economisch presteren	5
1.1 Over de Regionaal-Economische Thermometer	5
1.2 Economische prestatie.....	6
1.3 Economische groei	7
1.4 Economische kracht	10
1.5 Liquiditeit en solvabiliteit	13
1.6 Balans van het agrarische bedrijfsleven	14
2 Regionaal Economische Barometer.....	17
2.1 De Nederlandse arbeidsmarkt: stijging van de werkloosheid	17
2.2 Werkgelegenheid	17
2.3 Werkloosheid	19
Samenvatting	21
Bijlage.....	24
Colofon.....	25

Inleiding

Oostland (bestaande uit de gemeenten Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp) is een regio in de zuidvleugel van de Randstad. De steden Rotterdam, Delft, Den Haag en Zoetermeer liggen vlakbij. Het Oostland is onderdeel van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Binnen dit gebied bundelen de 24 gemeenten hun krachten om de internationale concurrentiepositie van de regio te versterken.¹

Een goede bereikbaarheid is een belangrijke factor in de concurrentiepositie van de regio. De Rotterdamse haven en Rotterdam The Hague Airport liggen op een steenworp afstand. Ook Schiphol ligt niet ver weg. Een goede infrastructuur in het Oostland is van belang om deze belangrijke doorvoerhavens te bereiken. Bedrijven hebben infrastructuur nodig voor transport en bereikbaarheid van werknemers, klanten en toeleveranciers. Het Oostland kenmerkt zich door een infrastructuur (oppervlakte hoofdweg en spoor ten opzichte van het totale landoppervlakte) die vergelijkbaar is met de rest van Nederland.

De mate waarin een regio ruimte biedt voor economische activiteiten is van belang om de welvaart in stand te houden. Het aandeel oppervlakte bedrijven ten opzichte van de totale oppervlakte is in het Oostland iets lager dan in Nederland. Daar staat tegenover dat er relatief veel oppervlakte voor agrarische activiteiten is gereserveerd, wat verklaarbaar is vanwege het agrarische karakter van de regio. Oostland kent een zeer innovatief tuinbouwcluster, waarin de diverse spelers elkaar versterken, daarbij ondersteund door diverse kennisinstellingen zoals de TU Delft en Wageningen Universiteit, die een vestiging heeft in het Oostland.

Het Oostland behoort samen met de gemeenten Westland, Midden-Delfland, Leidschendam-Voorburg, Zuidplas, Waddinxveen en Barendrecht tot de Greenport Westland-Oostland. Dit is het grootste glastuinbouwgebied in Nederland. De Greenport Westland-Oostland is wereldwijd exporteur van bloemen, planten, groente en fruit en levert daarmee een aanzienlijke bijdrage aan de regionale en (inter)nationale economie. Bovendien heeft de sector een grote uitstraling op de rest van de economie. De handel is een belangrijk onderdeel van de keten van agrarische producten. Ook een belangrijk deel van de logistiek en de dienstverlening ontleent zijn bestaansrecht aan de aanwezigheid van de primaire sector. Het geheel van aan deze sector gelieerde activiteiten, het tuinbouwcluster, is dan ook de grootste werkgever van het Oostland.

Het bedrijfsleven in het Oostland heeft een grote beroepsbevolking in haar nabijheid waar zij gebruik van kan maken. Het aanbod van arbeidskrachten is een belangrijke vestigingsplaatsfactor voor bedrijven. Ook is de koopkracht van consumenten in het Oostland hoger dan in Nederland. Koopkrachtige consumenten maken het gebied voor het bedrijfsleven tot een interessante afzetmarkt.

Naast een goed ondernemingsklimaat heeft het Oostland ook een goed leefklimaat. Het Oostland biedt per hectare land meer oppervlakte om te wonen dan gemiddeld in Nederland en voldoende ruimte om te recreëren. De afgelopen tien jaar is de bevolking met 40 procent gegroeid. Oorzaak hiervoor is onder andere de grote VINEX-opgave die Pijnacker-Nootdorp heeft voltooid. De aantrekkelijke fysieke omgeving uit zich ook in de hogere WOZ-waarde van huizen in het Oostland dan in Nederland.

¹ Bron: www.lansingerland.nl. Bron: www.pijnacker-nootdorp.nl

Om een aantrekkelijk ondernemings- en leefklimaat te behouden is samenwerking een belangrijke voorwaarde. Zowel Lansingerland als Pijnacker-Nootdorp nemen samen met partijen als winkeliersverenigingen, LTO, VNO-NCW, KvK deel aan een economisch platform voor hun eigen gemeente. Doel hiervan is het versterken van de lokale economie en het vestigingsklimaat voor inwoners en bedrijven.

Terugblik op 2011...

We schetsen in deze publicatie het economisch presteren van het Oostlandse bedrijfsleven in 2011. Zij moet daarom worden gezien in het licht van het economisch klimaat in Nederland in 2011 en dat van de voorgaande jaren. In het eerste kwartaal van 2011 leek de economie nog voorspoedig te draaien. In het tweede kwartaal stagneerde de toename van de economische activiteit vrijwel geheel. Terwijl de Nederlandse economie nog niet volledig was hersteld van de dip in 2009, belandde zij in het vierde kwartaal van 2011 in een nieuwe recessie. In de loop van 2011 werd al duidelijk dat de buitenlandse handel de kar niet langer in haar eentje kon trekken, aangezien de wereldhandelsgroei stil viel. Consumenten, producenten en de overheid droegen echter niet bij aan de groei. Nederlandse consumenten zagen zich in de tweede helft van 2011 geconfronteerd met een verdere stagnatie van de huizenmarkt, toenemende onzekerheid over toekomstige pensioenuitkeringen en een oplopende werkloosheid. Bovendien stond het najaar van 2011 in het teken van sentimentdrukkende Europese en Nederlandse politieke ontwikkelingen: de Europese schuldencrisis hield aan en door tegenvallende groei moest de Nederlandse overheid additionele bezuinigingsmaatregelen nemen om aan de eigen en de Europese begrotingsregels te voldoen. Deze begrotingsmaatregelen kwamen nog bovenop de geplande bezuinigingen van € 18 miljard. Al deze factoren zorgden ervoor dat consumenten hun hand op de knip hielden. En zonder koopkracht zagen de op de binnenlandse markt gerichte bedrijven zich niet geprikkeld om te investeren. Ook het exportgerichte bedrijfsleven had door stagnatie van de groei van het wereldhandelsvolume weinig reden om in nieuwe productiecapaciteit te investeren.²

Naast bovengenoemde (inter)nationale omstandigheden, kreeg het Oostland in het tweede kwartaal van 2011 te maken met de uitbraak van de EHEC-bacterie waardoor de markt voor groenten instortte. Verschillende tuinders hebben delen van hun oogst vernietigd vanwege de extreem lage prijzen. Inmiddels is de EHEC-uitbraak voorbij en herstelden de prijzen voor groenten zich langzaam.

Bovengenoemde context heeft het economische klimaat waarin het bedrijfsleven opereert behoorlijk beïnvloed. Gezien de bijzondere economische tijd waarin we momenteel leven, en de invloed hiervan op het lokale ondernemerschap in het Oostland, leest u in deze rapportage een update van het economisch presteren over 2010 en 2011. Tevens kijken wij vooruit op de verwachte ontwikkeling rondom de werkloosheid en werkgelegenheidsontwikkeling in het Oostland.

² Bron: Rabobank (2012). Economisch Kwartaalbericht, maart 2012.

1 Regionaal-Economische Thermometer

1.1 Over de Regionaal-Economische Thermometer

De Regionaal-Economische Thermometer (RET) meet de economische prestaties van Nederlandse regio's en vergelijkt die met het Nederlandse gemiddelde. De prestaties worden gemeten aan de hand van acht deelindicatoren. Deze acht deelindicatoren zijn ondergebracht bij twee hoofdindicatoren: 'economische groei' en 'economische kracht'. Samen vormen zij de score voor de 'economische prestatie'. Onderstaande figuur geeft de opbouw van het model weer. In de bijlage zijn de definities van de acht variabelen opgenomen.

Figuur 1.1: Regionaal-Economische Thermometer

De economische prestatie van een regio waarderen we met een rapportcijfer. Voor elke variabele zetten we de gemiddelde waarde in Nederland op een zes. Stel dat de gemiddelde winstgroei in Nederland 10 procent bedraagt, dan scoort een regio met een gemiddelde winstgroei van 10 procent een waardering van een zes. Ligt het cijfer boven de zes, dan heeft de regio een hogere winstgroei gekend. Een waardering met een cijfer onder de zes duidt op een minder dan gemiddelde score en wordt daarom als onvoldoende beoordeeld.³ Het rapportcijfer voor 'economische groei' en 'economische kracht' is het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor respectievelijk de vier groei- en de vier krachtindicatoren. Het rapportcijfer voor de economische prestatie is het ongewogen gemiddelde van de cijfers voor groei en kracht.

Als een gemeente in 2011 een hoger rapportcijfer krijgt voor winstgroei dan in 2010, wil dat dus niet zeggen dat de winstgroei hoger was in 2011, maar dat de winstgroei in die gemeente in vergelijking met Nederland in 2011 beter was dan in 2010. De rapportcijfers zijn dus relatieve cijfers. Aan het einde van dit hoofdstuk is een tabel opgenomen met de absolute cijfers.

³ De rapportcijfers variëren van 3 tot 9. De mate waarin de regionale score afwijkt van het gemiddelde van alle regio's (de standaarddeviatie) vertaalt zich in punten die de regio meer of minder krijgt toebedeeld dan dat landelijke gemiddelde: een zes.

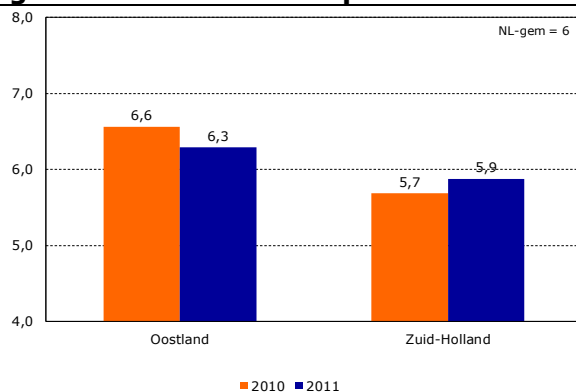
De rapportcijfers zijn berekend op basis van verschillende bronnen. Dit zijn onder andere de MKB-database en de Monitor Bedrijfsactiviteit van de Rabobank, de financiële jaarrekeningen van het CBS en de werkgelegenheidscijfers uit het zogenoemde LISA-bestand (Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties). De rapportcijfers worden ieder jaar opnieuw berekend met de meest actuele gegevens. Hierdoor kunnen er verschillen ontstaan tussen de cijfers die wij dit jaar over 2011 presenteren en de cijfers die wij komend jaar over hetzelfde jaar presenteren. Deze verschillen hebben te maken met actualiseringen in het bronmateriaal.

1.2 Economische prestatie

Het bedrijfsleven in het Oostland heeft de afgelopen vijf jaar goede economische prestaties geleverd. Het gemiddelde rapportcijfer is een 6,2 en daarmee scoort het Oostland dus iets beter dan het gemiddelde Nederlandse bedrijfsleven. De agrarische sector en de handelssector zijn de leidende sectoren in Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp (het Oostland). Zeker als het gaat om de tuinbouw complementeren de gemeenten elkaar, wat het tuinbouwcluster in het Oostland compleet maakt.

De macro-economische ontwikkelingen in 2010 en 2011 vormen het uitgangspunt waartegen de regionale ontwikkeling is afgezet. Figuur 1.2 toont het rapportcijfer voor het economisch presteren van het Oostland. Het bedrijfsleven in het Oostland krijgt met een 6,3 een ruime voldoende voor zijn economische prestatie in 2011. Daarmee presteert het gebied ruim boven het niveau van het gemiddelde Nederlandse bedrijfsleven⁴. Ook op de ranglijst van de 72 Zuidhollandse gemeenten scoort het Oostland goed. Binnen Zuid-Holland staat het Oostland op de derde plaats voor wat betreft de score op economische groei. Gemeenten als Den Haag, Leiden en Delft laat zij achter zich.

Figuur 1.2: Economisch presteren

Bron: Rabobank

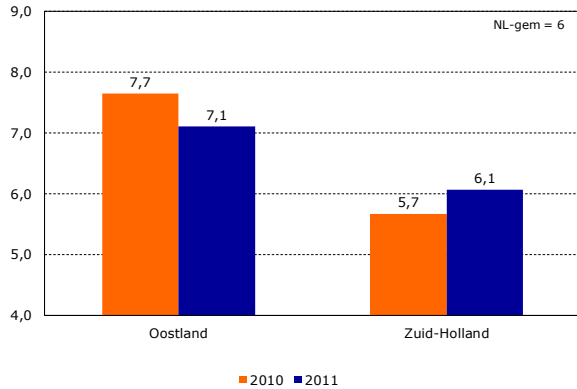
Economische groei en kracht

Het bedrijfsleven in het Oostland krijgt in 2011 een 7,1 voor economische groei. De economische groei blijft dus ruim voor op de landelijke ontwikkeling (figuur 1.3). Wel zien we dat de economische groei is gedaald ten opzichte van 2010. Op economische kracht, een

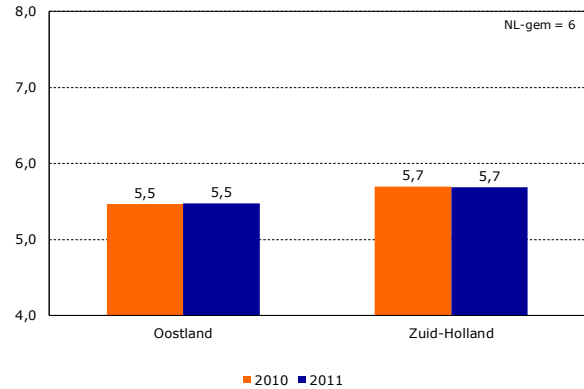
⁴ Het rapportcijfer voor het gemiddelde Nederlandse bedrijfsleven bedraagt 6,0.

indicator voor de structuur van het bedrijfsleven, presteert het Oostland onder het landelijk gemiddelde. Voor de economische kracht valt op dat de score niet verschilt met die in 2010. Over het algemeen verschillen de scores op economische kracht voor een regio door de jaren heen minder, doordat de indicatoren behorende bij economische kracht meer structureel van aard zijn dan de groei-indicatoren. De indicatoren voor economische groei kunnen meer als conjunctuercijfers worden beschouwd.

Figuur 1.3: Economische groei

Figuur 1.4: Economische kracht

Bron: Rabobank

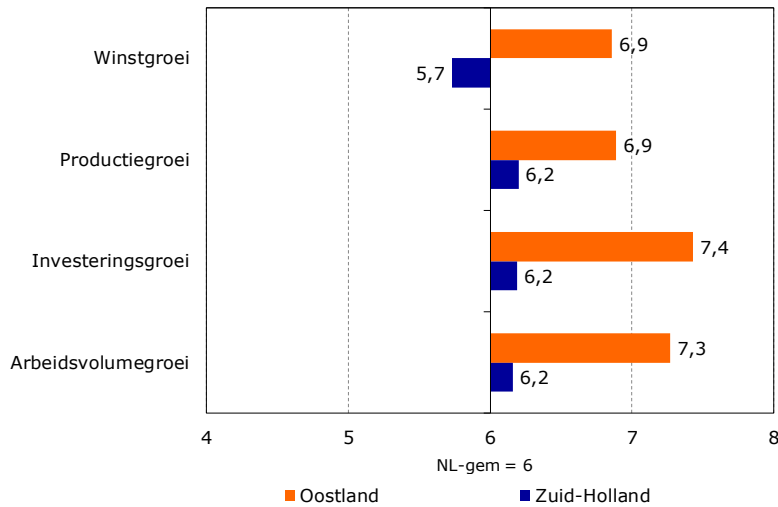
Bron: Rabobank

1.3 Economische groei

De indicatoren behorende bij economische groei zijn de conjunctuurindicatoren. Deze fluctueren dus naargelang het goed of slecht gaat met de economie. Van de groei-indicatoren is de winstgroei van het Nederlandse bedrijfsleven de afgelopen vijf jaar het meest beweeglijk geweest. Dit heeft vooral te maken met de economische recessie die eind 2008 haar intrede deed en in 2009 haar dieptepunt bereikte. Onderstaande groei-indicatoren dienen dan ook te worden gezien in het licht van de macro-economische omstandigheden in 2011.

Ten opzichte van 2010 zijn de scores op economische groei voor het Oostland in 2011 achteruitgegaan. Desondanks liggen de scores nog ruim boven het landelijke gemiddelde. In figuur 1.5 zijn de vier indicatoren voor het Oostland weergegeven. Zie tabel 1 op pagina 13 voor een overzicht van de absolute groeicijfers.

Figuur 1.5: Indicatoren economische groei, 2011

Bron: Rabobank

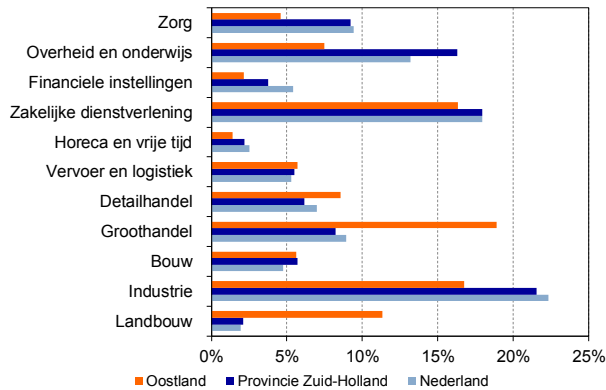
Winstgroei

De winstgroei wordt berekend door het totale bedrijfsresultaat van de bedrijven in de regio af te zetten tegen het bedrijfsresultaat in het voorgaande jaar. Landelijk steeg de winst in 2011 met 3,3 procent. De winst in het Oostland steeg met 6,3 procent. De verschillen tussen de sectoren zijn echter groot. De agrarische sector en de bouwsector lieten zowel in het Oostland als op landelijk niveau een winstdaling zien. De EHEC-crisis die in 2011 uitbrak ligt ten grondslag aan het verlies in de agrarische sector. De bouwsector heeft het al enkele jaren op rij moeilijk om het hoofd boven water te houden. De economische crisis en de verminderde bouwprojecten die hierop volgden zijn hier de oorzaak van. Dat de winstgroei in het Oostland uiteindelijk toch hoger uitkwam dan in Nederland komt doordat de industrie en de logistiek door hun positieve winstgroei dit compenseerden. In Zuid-Holland bleef de winstgroei van 2,3 procent achter bij het landelijk gemiddelde. Over de afgelopen vijf jaar is de winstgroei in het Oostland hoger geweest dan in Nederland.

Productiegroei

De productiegroei wordt gemeten door de omvang van de bruto toegevoegde waarde te vergelijken met deze omvang een jaar eerder. In Nederland steeg de productie in 2011 met 2,6 procent en in Zuid-Holland met 2,8 procent. In het Oostland bedroeg de productiegroei 3,6 procent. Met uitzondering van de bouwsector vertoonden alle sectoren in het Oostland een productiegroei. De productiegroei in het Oostland is de afgelopen vijf jaar ook hoger geweest dan in Nederland. Figuur 1.6 toont de totale bruto toegevoegde waarde van het Oostland naar sector. In het Oostland draagt de handelssector het meeste bij aan de totale toegevoegde waarde in de regio en dit is relatief gezien ook hoger dan wat de handelssector in Nederland bijdraagt. De primaire sector heeft een kleiner belang in de economie. Dit wordt verklaard door de relatief lage marges in de primaire sector. Deze zijn in de handel veel groter.

Figuur 1.6: Bruto toegevoegde waarde naar sector, 2011

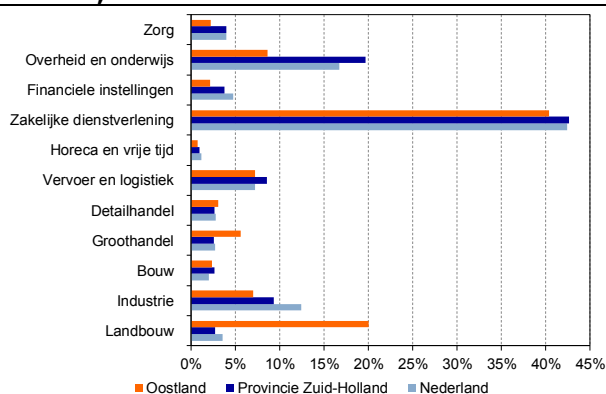
Bron: Rabobank

Investeringsgroei

De investeringsgroei wordt berekend door de investeringen in 2011 af te zetten tegen de investeringen in 2010. Landelijk stegen de investeringen in 2011 met 3,9 procent. In het Oostland stegen de investeringen met 4,8 procent. De krimp van de investeringen zat zowel in het Oostland als in Nederland in de detailhandel. De groei van de investeringen zat vooral in de groothandel en in de zakelijke dienstverlening. De afgelopen twee jaar is de investeringsgroei in het Oostland hoger geweest dan landelijk.

Figuur 1.7 toont het totaal aan investeringen naar sector. De zakelijke dienstverlening en de agrarische sector nemen het grootste aandeel van de investeringen voor hun rekening. Het aandeel van de handel in de totale investeringen van het Oostland is een stuk beperkter in vergelijking met het aandeel dat het heeft in de bruto toegevoegde waarde. Desondanks is het aandeel van de handelssector in de totale investeringen groter dan landelijk het geval is.

Figuur 1.7: Investeringsgroei naar sector, 2011

Bron: Rabobank

Arbeidsvolume

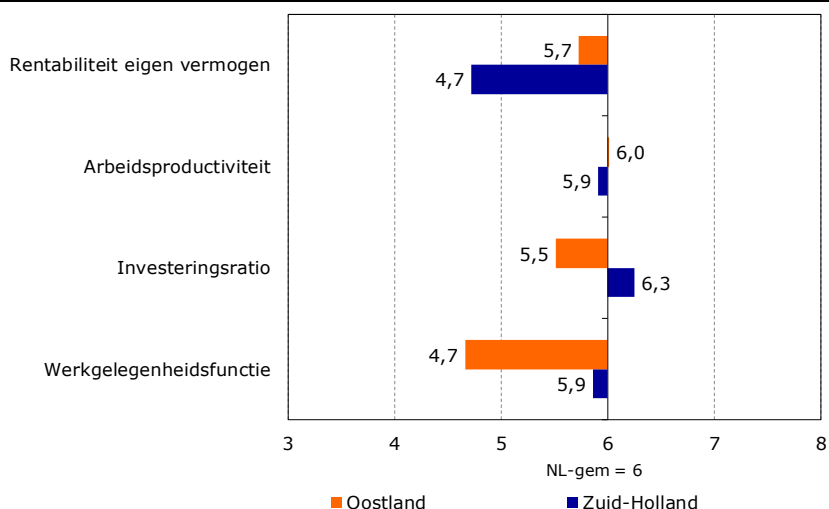
Het arbeidsvolume is de werkgelegenheid gemeten in arbeidsjaren (fulltime banen). In 2011 was er sprake van een beperkte groei van het arbeidsvolume in Nederland met 0,1 procent. In het Oostland steeg het arbeidsvolume met 1,1 procent. Opvallend is dat het arbeidsvolume in het Oostland in de agrarische sector met 1,5 procent steeg, terwijl er landelijk sprake was van een krimp van 0,4 procent. In de periode 2006-2010 was er juist sprake van krimp van het arbeidsvolume in de agrarische sector in het Oostland. De agrarische sector maakt veel gebruik van (seizoens)arbeidskrachten. Derhalve is het lastig om een volledig beeld van deze sector te geven. De industrie, de bouw, financiële instellingen en de overheids- en onderwijssector kregen daarentegen zowel in het Oostland als in Nederland te maken met een krimp van het arbeidsvolume. Het bezuinigingsbeleid bij de overheid en de gevolgen van de crisis voor de financiële sector worden ook in het arbeidsvolume zichtbaar. Voor het Oostland geldt dat het arbeidsvolume in de gezondheidszorg de afgelopen vijf jaar een constante groei heeft doorgemaakt (tussen de 2,5 en 3,5 procent groei op jaarbasis).

1.4 Economische kracht

Met de economische kracht wordt de gezondheid van het bedrijfsleven gemeten. Aangezien dit structurele cijfers zijn, veranderen ze minder door de jaren heen dan de groei-indicatoren. De krachtindicatoren zijn het rendement op het eigen vermogen (de winstgevendheid), de arbeidsproductiviteit, de investeringsratio (de investeringsbereidheid) en de werkgelegenheidsfunctie.

Het Oostland krijgt een 5,5 voor economische kracht en staat daarmee op de 52^e plaats op de ranglijst van Zuid-Hollandse gemeenten. Figuur 1.8 laat zien dat het Oostland op de vier krachtindicatoren wisselend scoort. De REV, investeringsratio en werkgelegenheidsfunctie springen er in negatieve zin uit. Ook hiervoor geldt dat de absolute cijfers zijn weergegeven in tabel 1 op pagina 13.

Figuur 1.8: Indicatoren economische kracht, 2011

Bron: Rabobank

Rendement op eigen vermogen

Het rendement op het eigen vermogen (REV) geeft de verhouding weer tussen het gerealiseerde bedrijfsresultaat en het eigen vermogen waarmee dit is verkregen. Hiermee wordt inzicht verkregen in het rendement voor de eigenaren. Bij het bedrijfsleven in het Oostland is in 2011 zowel de winst als het eigen vermogen toegenomen. Het eigen vermogen bestaat uit de gelden die de eigenaren/aandeelhouders hebben ingelegd en de reserves als gevolg van ingehouden winsten. In het MKB bestaat het eigen vermogen hoofdzakelijk uit het kapitaal ingelegd door de eigenaren, uit geld van familie en kennissen en uit winstinhouding.

In Nederland steeg het rendement op eigen vermogen in 2011 met 11,7 procent. In het Oostland is de REV in 2011 door de winststijging gestegen ten opzichte van 2010 en bedraagt 10,5 procent. De agrarische sector in het Oostland had in 2011 een negatief rendement op het eigen vermogen (-1,5 procent), terwijl haar landelijke collega's een REV van 9,5 procent behaalden. Dit is verklaarbaar vanwege het feit dat de winst in de agrarische sector in het Oostland in 2011 kromp vanwege de EHEC-crisis. In het Oostland heeft de agrarische sector sinds 2008 een negatief REV behaald. Het eigen vermogen is in deze sector dalende.

Arbeidsproductiviteit

Om de arbeidsproductiviteit te meten, is de bruto toegevoegde waarde gedeeld door het totale arbeidsvolume (fte). Het is dus de gemiddelde toegevoegde waarde van een fulltime medewerker per jaar. De arbeidsproductiviteit in Nederland lag in 2011 op € 88.000. De arbeidsproductiviteit in het Oostland (€ 88.000) ligt op het landelijk gemiddelde. De arbeidsproductiviteit is bij uitstek een indicator die sterk verschilt per sector. Hoe hoger de kapitaalintensiteit (en dus hoe lager de arbeidsintensiteit), hoe hoger de arbeidsproductiviteit. Zo heeft de (kapitaalintensieve) industrie in Nederland een arbeidsproductiviteit van € 157.000 en bedraagt de toegevoegde waarde van een fulltime werknemer in de (arbeidsintensieve) horeca 'slechts' € 47.000. Ook de zorg heeft vanwege het relatief arbeidsintensieve karakter van de sector een lagere arbeidsproductiviteit. De gemiddelde arbeidsproductiviteit heeft het Oostland vooral te danken aan de groothandel. In deze sector is de arbeidsproductiviteit sinds jaren veel hoger dan landelijk. Bovendien is het belang van de groothandel in de regionale economie groter dan landelijk. Daardoor is de sector zeer bepalend voor de totale arbeidsproductiviteit in de regio. Ook is de afgelopen vijf jaar de arbeidsproductiviteit in de agrarische sector in het Oostland hoger geweest dan landelijk.

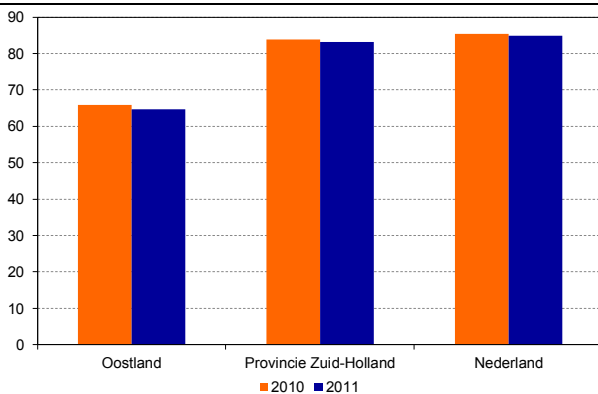
Het deel van de regionale verschillen dat niet kan worden verklaard vanuit de sectorstructuur heeft te maken met bedrijfsinterne factoren zoals de kwaliteit van het ondernemerschap, de invloeden van enkele grote bedrijven en met specifieke regionale kenmerken, zoals de afzetmarkt en de arbeidsmarkt (vestigingsklimaat). Zo kunnen exporterende bedrijven namelijk vaak innovatiever en efficiënter werken dan bedrijven die zich alleen op de binnenlandse markt richten. Ook de schaalgrootte, structuur en opzet van bedrijven, het type machines en de manier waarop deze worden ingezet en het opleidingsniveau van de werknemers zijn indicatoren die van invloed zijn op de arbeidsproductiviteit. De arbeidsproductiviteit wordt vaak ten onrechte gekoppeld aan de arbeidsmoraal van de werknemers en staat los van het argument dat 'werknemers in de ene regio harder of minder hard werken dan in een andere regio'.

Investeringsratio

De investeringsratio is het deel van de bruto toegevoegde waarde dat wordt geïnvesteerd. Dit kengetal geeft een indruk van de mate waarin het bedrijfsleven bereid is om te investeren en (in sommige gevallen) vertrouwen heeft in de toekomst. De investeringsratio bedroeg voor Nederland als geheel in 2011 20 procent, en voor Zuid-Holland 20,9 procent. In het Oostland bedroeg deze 18,4 procent. De verschillen tussen de sectoren zijn echter groot. Vooral in de zakelijke dienstverlening in het Oostland is de investeringsratio hoog. In de agrarische sector in het Oostland is deze lager dan in Nederland.

Over het algemeen is de investeringsratio in het Oostland de afgelopen vijf jaar lager geweest dan in Nederland. De investeringen zijn weliswaar toegenomen, maar daar staat tegenover dat ook de toegevoegde waarde is toegenomen. In verhouding is er dus minder geïnvesteerd.

Figuur 1.9: Werkgelegenheidsfunctie, 2011

Bron: LISA, bewerking Rabobank

Werkgelegenheidsfunctie

De werkgelegenheidsfunctie van een regio geeft de verhouding weer tussen het arbeidsvolume en de beroepsbevolking⁵ in een gebied. Dit geeft een indicatie van het belang van de regio als werkverschaffer. Normaliter ligt deze verhouding hoger naarmate de gemeente meer stedelijk is. Het Oostland kan worden getypeerd als 'matig stedelijk' en heeft een lagere werkgelegenheidsfunctie dan gemiddeld Nederland.

De werkgelegenheidsfunctie in het Oostland bedraagt 65, wat betekent dat voor elke 100 leden van de beroepsbevolking 65 fulltime banen beschikbaar zijn. De lagere werkgelegenheidsfunctie wordt vrijwel volledig verklaard door het karakter van de regio. Het Oostland heeft met ruim 33.000 banen een werkfunctie, maar de woonfunctie is belangrijker. Het gebied is omringd door steden, heeft een prettig woonklimaat en is daardoor aantrekkelijk voor forensen die in het Oostland wonen en in de omliggende steden werken.

⁵ De beroepsbevolking omvat iedereen van 15 tot 65 jaar die 12 uur of meer per week werkt (werkzame beroepsbevolking) en iedereen die wil en kan werken en actief op zoek is naar werk voor 12 uur of meer per week (werkloze beroepsbevolking).

Tabel 1

	Oostland		Provincie Zuid-Holland		Nederland	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Economische groei						
Winstgroei %	26,2	6,3	10,1	2,3	14,2	3,3
Productiegroei %	5,2	3,6	2,7	2,8	3,4	2,6
Investeringsgroei %	1,0	4,8	-0,2	4,0	-0,2	3,9
Arbeidsvolumegroei %	-0,4	1,1	-0,9	0,2	-0,9	0,1
Economische kracht						
Rentabiliteit eigen vermogen %	9,6	10,5	5,4	5,8	11,3	11,7
Investeringsratio %	18,2	18,4	20,7	20,9	19,8	20,0
Arbeidsproductiviteit [euro x 1.000]	86	88	86	88	86	88
Werkgelegenheidsfunctie	66	65	84	83	85	85

1.5 Liquiditeit en solvabiliteit

Om het economisch presteren van het bedrijfsleven nader te analyseren, maken we tevens gebruik van bedrijfseconomische kengetallen die betrekking hebben op de balans van ondernemingen. Door de liquiditeit en de solvabiliteit te meten, krijgen we een beeld over de financiële positie van het bedrijfsleven en in hoeverre zij 'vlees op de botten' heeft. Hoewel bovengenoemde kengetallen ons inzicht geven in het financiële huishouden, is het goed te bedenken dat achter deze getallen bedrijfsstrategieën schuil gaan waarin bepaalde keuzes zijn gemaakt die gevolgen hebben voor het resultaat en het vermogen. Daarnaast verschillen de grenswaarden van de kengetallen sterk per sector en branche. Zo is bijvoorbeeld de solvabiliteitspositie van de horeca en detailhandel een stuk lager dan die van de zakelijke dienstverlening en de industrie. Dit komt doordat bedrijven in de horeca vaak van beperkte omvang zijn en meer gericht op de bedrijfsvoering op de korte termijn. Bij de interpretatie van onderstaande kengetallen dient daarom ook de sectorstructuur van het Oostland in acht te worden genomen.

Liquiditeit

De liquiditeit⁶ geeft aan in hoeverre de onderneming in staat is om op korte termijn aan haar lopende financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de vlottende activa in relatie tot het kort vreemd vermogen hoe beter. Bedrijven moeten een financiële buffer van liquide middelen aanhouden om in staat te zijn onverwachte gelduitgaven te verrichten. Daarnaast kan een bedrijf door liquiditeiten aan te houden ('cash is king') sneller inspelen op de wensen van de consument en op een onzekere tijd. Verschillende aspecten hebben invloed op de liquiditeit. Bijvoorbeeld: een forse groei van ondernemingen kan liquiditeitsproblemen geven, maar ook seizoensinvloeden hebben invloed op de liquiditeit.

De liquiditeit van het Nederlandse bedrijfsleven bedraagt in 2011 109 procent. Het bedrijfsleven van het Oostland heeft een liquiditeitspositie dat iets onder het gemiddelde ligt, namelijk 107 procent. In principe kan het bedrijfsleven dus aan haar kortlopende financiële verplichtingen voldoen. Voor de agrarische sector ligt dit anders, zij heeft een liquiditeitspositie van 82 procent ten opzichte van 116 procent van de gemiddelde agrarische onderneming in Nederland. Een verklaring hiervoor kan gelegen zijn in de

⁶ Vlottende activa/kort vreemd vermogen

tegenvallende opbrengsten bij tuinbouwbedrijven door een slechte prijsvorming in 2011. Daarnaast viel de energierekening flink tegen. Opbrengsten en kosten zijn niet altijd gelijk aan inkomsten en uitgaven, dus ondanks het feit dat een onderneming winst maakt, kan het toch een gebrek aan liquide middelen hebben.

Solvabiliteit

De solvabiliteit⁷ geeft de mate weer waarin de onderneming met eigen middelen is gefinancierd. En geeft aan in welke mate de onderneming in staat is om op lange termijn aan haar verplichtingen (rente en aflossing) te voldoen.

Hoe groter de relatieve omvang van het eigen vermogen, des te beter is de solvabiliteitsratio van de onderneming. Al is dit wel enigszins afhankelijk van de branche en ondernemingsvorm. Hoe meer vreemd vermogen, des te lager is de solvabiliteit. Solvabiliteit is ook afhankelijk van de fase waarin een bedrijf zich bevindt en van de bedrijfsgrootte. Bij overnames en starters is de solvabiliteit de eerste jaren vaak lager of soms zelfs negatief.

De solvabiliteit van het Nederlandse bedrijven in 2011 ligt met 29 procent redelijk in lijn met het jaar daarvoor. De solvabiliteit van het bedrijfsleven in het Oostland bedraagt circa 27 procent. In de huidige economische tijd is het verstandig dat het solvabiliteitsratio niet té laag is, indien de inkomsten tijdelijk wat kunnen teruglopen maar de schuldenlast wel gewoon door gaat.

De solvabiliteit neemt in 2012 naar verwachting af. Dat deze afname enigszins beperkt blijft, komt doordat ook de schulden van bedrijven maar mondjesmaat toenemen. De onzekerheid is groot en beïnvloedt het producentenvertrouwen daardoor negatief. Dit stimuleert niet om investeringen te financieren met vreemd vermogen. Dit leidt ertoe dat de solvabiliteit relatief hoog blijft, ondanks de tegenvallende winsten en daarmee gepaard gaande lage rentabiliteit. Grotere buffers worden aangehouden, wat de relatief hoge solvabiliteit in deze tijd van laagconjunctuur verklaart.⁸

1.6 Balans van het agrarische bedrijfsleven

De Regionaal-Economische Thermometer bevat naast de prestatiecijfers van het bedrijfsleven ook de onderliggende cijfers uit de balans en de winst- en verliesrekening. Met behulp van deze gegevens laten we zien waar het regionale agrarische bedrijfsleven hun middelen in hebben geïnvesteerd en op welke manier ze zijn gefinancierd.

Tot de activa behoren alle bezittingen van een onderneming, op basis van de activa is goed te bepalen waarin ondernemers hun beschikbare middelen hebben geïnvesteerd. Uit het overzicht (tabel 2) blijkt dat het grootste deel van de beschikbare middelen in het Oostland uit duurzame productiemiddelen bestaat (onder andere bedrijfsruimten, koelcel, verwarmingsinstallatie). Voor agrarische ondernemers in het Oostland geldt dat het belang van de post 'gebouwen' groter is dan in Nederland, maar kleiner dan in Zuid-Holland. Een ander verschil is dat in het Oostland een iets groter aandeel voorraden op de balans wordt aangehouden dan landelijk het geval is.

⁷ Eigen vermogen/totaal vermogen

⁸ Bron: CPB (2011). Aspecten winstgevendheid bedrijven. Achtergronddocument, behorend bij MEV 2012.

Tabel 2: Activa bedrijfsleven

	Oostland	Provincie Zuid-Holland	Nederland
VASTE ACTIVA	86%	85%	85%
gebouwen	59%	65%	51%
inventaris en vervoermiddelen	3%	5%	6%
immateriele activa	0%	1%	4%
overige activa	24%	13%	24%
VLOTTENDE MIDDELEN	12%	12%	11%
voorraden	7%	6%	4%
debiteuren	2%	3%	2%
overige vlottend	3%	3%	5%
LIQUIDE MIDDELEN	2%	4%	4%
TOTALE ACTIVA	100%	100%	100%

Aan de hand van de passiva is af te lezen op welke wijze ondernemingen zijn gefinancierd. Als gevolg van het grote aandeel duurzame productiemiddelen aan de activakant, bestaat de passivakant vooral uit eigen vermogen en langlopende leningen. Van het lang vreemd vermogen is het grootste deel afkomstig van de bank. In het Oostland wordt relatief weinig gebruikt gemaakt van overige bronnen van lang vreemd vermogen (bijvoorbeeld onderhandse leningen of obligatieleningen). Verder is het belang van kort vreemd vermogen in het Oostland relatief iets hoger dan landelijk het geval is. Dit komt doordat er meer van het bancaire krediet gebruik wordt gemaakt.

Tabel 3: Passiva bedrijfsleven

	Oostland	Provincie Zuid-Holland	Nederland
EIGEN VERMOGEN	31%	21%	25%
VOORZIENINGEN	1%	1%	1%
LANG VREEMD VERMOGEN	51%	61%	61%
bank lang	47%	56%	45%
overig lang vreemd vermogen	4%	6%	16%
KORT VREEMD VERMOGEN	17%	17%	13%
bank kort	6%	5%	3%
crediteuren	4%	5%	3%
overige kort vreemd vermogen	7%	7%	6%
TOTALE PASSIVA	100%	100%	100%

Situatie in de tuinbouw

2011 werd in het Oostland overschaduwd door de EHEC en heeft gezorgd voor een algehele prijsdaling over alle productcategorieën. Mede ingegeven door de economische omstandigheden zal de sector zich moeten voorbereiden op het creëren van vermogen en buffers om de broodnodige innovatie en investeringen te kunnen blijven uitvoeren. Van belang zijn investeringen in technologische innovatie en research en nieuwe marketingconcepten, gericht op het vernieuwen van het assortiment, het organiseren van toegevoegde waarde en verbetering van de smaak. De innovatiekracht (technisch en teelttechnisch) van de Nederlandse tuinbouw is groot en geeft de sector een voorsprong op de concurrentie. Zaak is om deze voorsprong te behouden. Een zwak punt is de te sterke productgerichtheid in plaats van marktgerichtheid.

Wij voorzien nog een aantal moeilijke jaren voor de sector, maar het langetermijn perspectief is positief. De afgelopen jaren is voor veel ondernemers teleurstellend verlopen door de sterk gestegen kosten enerzijds en de tegenvallende opbrengstprijzen anderzijds.

Wij verwachten echter dat de veerkracht voldoende groot is om weer gesterkt uit deze periode vandaan te komen.

Wel zal er de komende jaren sprake zijn van een consolidatie van de sector. Door natuurlijk verloop (gemiddeld 6 procent van het aantal bedrijven stopt per jaar) en de daling van het aantal nieuwbouwprojecten, zal het totale areaal de komende jaren een lichte krimp laten zien. Dit in combinatie met bedrijven die als gevolg van de huidige slechte prijsvorming gedwongen worden hun bedrijf te staken, en herschikking van de afzetstructuur zal naar verwachting bijdragen aan prijsherstel.

Internationalisatie en samenwerking zijn het komende decennium kenmerkend voor de sector. In de visie van Greenports 2040 heeft 50 procent van de bedrijven een vestiging over de grens. Dit dwingt telers te kiezen voor een keten, waarbij er horizontale en verticale samenwerkingsverbanden zullen ontstaan. De eerste zijn gericht op het realiseren van voldoende grote volumes, de tweede op het garanderen van een veilig voedselpakket van hoge kwaliteit, dat duurzaam is geproduceerd.⁹

⁹ Bron: Branche Informatie Rabobank.

2 Regionaal Economische Barometer

Om inzicht te bieden in de regionaal economische gang van zaken, heeft Rabobank de Regionaal-Economische Barometer ontwikkeld. In deze rapportage schetsen we op hoofdlijnen de gevolgen van de economische ontwikkelingen voor het Oostland op korte termijn. Daarvoor gaan we in op de verwachte ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid en vergelijken deze met Nederland.

2.1 De Nederlandse arbeidsmarkt: stijging van de werkloosheid

De werkloosheid is sinds de zomer van 2011 verrassend snel gestegen. Toen zat 5 procent van de beroepsbevolking (personen tussen 15 en 65 jaar) nog zonder baan. De stijging kwam enerzijds voort uit het feit dat in de zomermaanden een relatief groot aantal afgestudeerden de arbeidsmarkt opstroomde, veelal studenten die tijdens de recessie ervoor kozen om hun studie nog maar even te verlengen. Anderzijds steeg de werkloosheid door een sterke toename in het arbeidsaanbod van 45-65-jarigen. Dit komt doordat een deel van de door de crisis van 2009 ontmoedigde werklozen weer zijn geluk probeert op de arbeidsmarkt. Bovendien neemt het aantal personen dat profiteert van een vroegpensioenregeling af, waardoor ze zich langer blijven aanbieden op de arbeidsmarkt. De seizoensgecorrigeerde werkloosheid is in mei 2012 inmiddels opgelopen tot 6,2 procent. De werkloosheid is de afgelopen maanden gestegen, maar ligt internationaal nog altijd op een laag niveau. Een deel van de verklaring is dat er sinds de kredietcrisis in sommige sectoren nog sprake is geweest van een behoorlijke banengroei. Dat is met name het geval in de zorg, waar er sinds het derde kwartaal van 2008 127 duizend werknemers zijn bijgekomen. Zonder die groei was de werkloosheid nu naar verwachting veel hoger geweest, getuige de krimp in veel andere sectoren. Naar verwachting neemt de werkloosheid in de loop van dit jaar verder toe tot boven de 6,5 procent. Vooral bij de overheid zullen veel banen verdwijnen. Maar ook in de particuliere sector neemt de werkgelegenheid dit jaar naar verwachting af (zie paragraaf 2.2).¹⁰

2.2 Werkgelegenheid

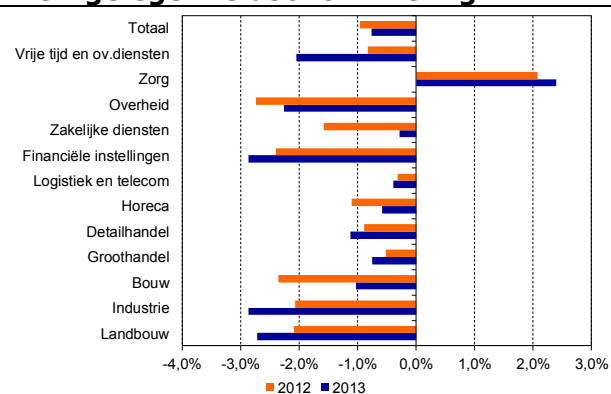
Verdere krimp van het aantal banen in de agrarische sector

De werkgelegenheidsontwikkeling loopt altijd wat achter op het verloop van de conjunctuur. De verwachtingen tijdens de recessie waren dat de Nederlandse arbeidsmarkt het zwaar te verduren zou krijgen. De arbeidsmarkt bleek zich echter relatief goed staande te houden. Maar het afgelopen jaar is er een kink in de kabel gekomen en de vooruitzichten zijn allerminst rooskleurig. Naar verwachting krimpt het aantal banen in 2012 met 1 procent ten opzichte van 2011. Ook in 2013 wordt nog eens een krimp van 0,8 procent verwacht. Figuur 2.1 maakt duidelijk dat de daling van de werkgelegenheid voor alle sectoren geldt, met uitzondering van de zorg. Van de overheid en financiële sector is al sinds vorig jaar bekend dat zij kostenbesparingen doorvoeren. Het verminderen van personeel behoort daartoe en duizenden banen verdwijnen in deze sector. De bouwsector ervaart nog steeds de gevolgen van de crisis en de winstgevendheid staat sindsdien onder druk. De sector

¹⁰ Bron: Rabobank (2012). Conjunctuurbeeld Nederland, juli 2012. Bron: Rabobank (2012). Economisch Kwartaalbericht, juni 2012.

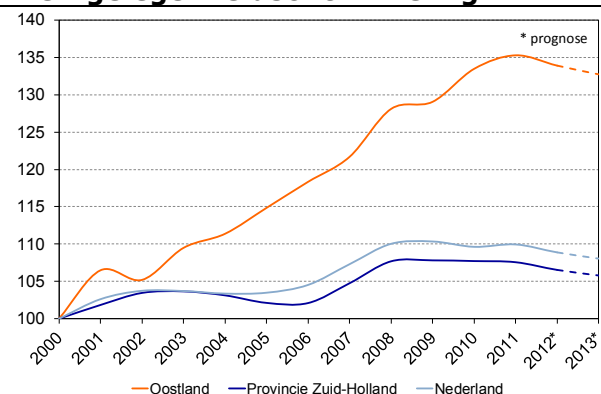
wordt gekenmerkt door het projectmatige karakter en de afgelopen jaren zijn vele bouwprojecten stil komen te liggen. Dit heeft negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid. Voor alle sectoren (met uitzondering van de zorg) verwachten we ook nog in 2013 een krimp van de werkgelegenheid. Het afgelopen jaar zat de groei van de werkgelegenheid vooral bij de zorg en deze trend zet zich de komende jaren door. Door de vergrijzing wordt de vraag naar gezondheidsdiensten in het Oostland steeds groter. Met name in de zorg wordt een tekort aan arbeidskrachten verwacht. Op de arbeidsmarkt is er zowel landelijk als regionaal al sprake van vergrijzing. Landelijk zullen in 2025 tegenover 100 leden van de potentiële beroepsbevolking 35 65-plussers staan. In het Oostland is dit een stuk lager en gaat het om 25 65-plussers tegenover 100 leden van de beroepsbevolking. Momenteel bedraagt de verhouding 17 65-plussers tegenover 100 leden van de beroepsbevolking. De vergrijzing op de arbeidsmarkt neemt dus toe en is het sterkst bij de overheid en in het onderwijs. Meer dan de helft van de werknemers in deze sectoren is 45 jaar of ouder. Relatief het minst vergrijst zijn de handel en de horeca.¹¹

Figuur 2.1: Prognose landelijke werkgelegenheidsontwikkeling

Bron: Rabobank

Figuur 2.2: Prognose werkgelegenheidsontwikkeling

Bron: LISA

Gunstige werkgelegenheidsontwikkeling in het Oostland

De werkgelegenheidsontwikkeling over de periode 2000 tot 2012 laat zien dat het Oostland sterker heeft geprofiteerd van de economische groei in de jaren voor de recessie dan Nederland (figuur 2.2). In 2000 had het Oostland ruim 24.500 banen. In de afgelopen elf jaar groeide het aantal banen in het Oostland met 33 procent. Daarentegen is in Nederland de afgelopen tien jaar het aantal banen met 'slechts' 10 procent toegenomen. De werkgelegenheidsontwikkeling in het Oostland is hiermee hoger dan in gemiddeld Nederland. Deze toename zat vooral in een stijgend aantal arbeidsplaatsen in de zorg en in de advies- en onderzoekssector van de zakelijke dienstverlening. Meer specifiek voor Pijnacker-Nootdorp betrof dit ook een toename van de werkgelegenheid in de groot- en detailhandel. In het Oostland verdwenen het afgelopen decennium ruim 800 banen in de agrarische sector. Zowel regionaal als landelijk voorzien we voor het komende jaar een (beperkte) krimp van de totale werkgelegenheid.

¹¹ Bron: UWV. Vergrijzing en krapte op de arbeidsmarkt.

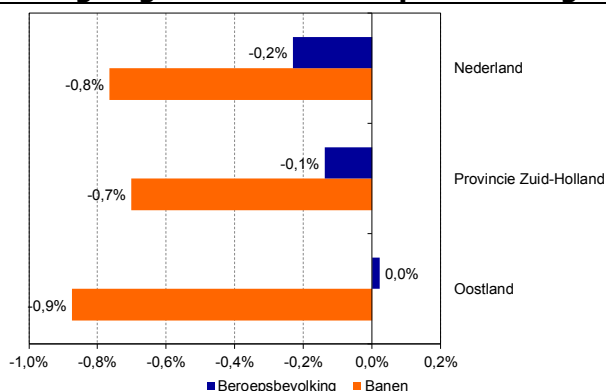
2.3 Werkloosheid

Verwachte toename van de werkloosheid

Hoewel we het in Europees perspectief nog redelijk goed doen, was in 2011 5,4 procent van de Nederlandse beroepsbevolking werkloos. Doordat de economische groei onder druk staat en bedrijven op de kosten moeten besparen, gaat de werkloosheid in 2013 naar verwachting oplopen tot 7 procent. In het Oostland komt de verwachte werkloosheid in 2012 uit op 5,7 procent. Werkloosheid is het resultaat van twee factoren, de vraag naar en het aanbod van arbeid. Op dit moment spelen er twee belangrijke ontwikkelingen aan de kant van het arbeidsaanbod. Enerzijds neemt het aanbod de komende jaren structureel af vanwege de vergrijzing. Anderzijds zien we dat de groep mensen die zich beschikbaar stelt op de arbeidsmarkt wat groeit als het economisch goed gaat en krimpt als het minder gaat.

Figuur 2.3 toont een overzicht van de ontwikkeling van de werkgelegenheid en beroepsbevolking van het Oostland van 2012 op 2013. In het Oostland zal de beroepsbevolking van 2012 op 2013 nagenoeg gelijk blijven, terwijl het aantal banen conform landelijk gemiddelde afneemt.

Figuur 2.3: Ontwikkeling werkgelegenheid en beroepsbevolking

Bron: Rabobank

Vertrouwen Oostlandse ondernemers tot onder het nulpunt gedaald

De COEN-enquête¹² geeft inzicht in de verwachtingen van ondernemers op het gebied van omzet, investeringen, orderpositie et cetera. Het regionale ondernemersvertrouwen in Zuid-Holland is na een korte opleving in het tweede kwartaal van 2012 fors gedaald. In Oostland zijn ze licht somber gestemd. Oostlandse ondernemers voorzien met name een lagere omzet en daling van het aantal medewerkers.

Het Nederlandse bedrijfsleven is over het algemeen niet optimistisch over het derde kwartaal van 2012. Ondernemers maken zich vooral zorgen over de omzet en personeelssterkte. Vooral in de detailhandel en bouw gaan ondernemers uit van een lagere omzet. Over de export is het bedrijfsleven wat optimistischer, vooral in het vervoer en de groothandel. In de industrie blijft de export naar verwachting op peil. Op de arbeidsmarkt zet de krimp naar verwachting door. Alleen de groothandel verwacht een stijging in de personeelssterkte. Ook de investeringsverwachtingen voor 2012 zijn in het lopende kwartaal getemperd. De winstgevendheid van ondernemers in Nederland baart de meeste zorgen, die is sinds de start van de recessie nog niet zo laag geweest.

Ondernemers in de provincie Zuid-Holland zijn over alle economische indicatoren pessimistisch, zij het wat minder dan landelijk. Met name verwachten zij een daling van omzet, investeringen en personeelssterkte. De verwachting voor de export daarentegen is per saldo uitgesproken positief.

¹² De COEN brengt 4 keer per jaar de belangrijkste ontwikkelingen en verwachtingen van het Nederlandse bedrijfsleven in kaart. De enquête is gebaseerd op kwalitatieve verwachtingen van ondernemingen en geeft daarom een stemmingsbeeld van ondernemers onder de huidige en toekomstige gang van zaken. De enquête is een gezamenlijk onderzoek van VNO-NCW, MKB Nederland, het CBS, het EIB en de KvK. Bron: COEN, 3^e kwartaal 2012. Kamer van Koophandel Den Haag.

Samenvatting

Economisch klimaat in Nederland

In 2011 werd zowel de mondiale als de landelijke economie getart door de Europese schuldencrisis en het bericht dat er miljardenbezuinigingen voor de komende jaren op de planning staan. Het gevolg hiervan was een bescheiden groei van 1,1 procent van de Nederlandse economie. De economie leunde op de internationale handel bij een gebrek aan binnenlandse dynamiek. Consumenten waren terughoudend en dit zal ook het komende jaar vanwege een dalend besteedbaar inkomen (onder andere hogere BTW en zorgkosten) en oplopende werkloosheid waarschijnlijk niet veranderen.

Economische prestaties bedrijfsleven Oostland

De geschetste economische prestaties van het bedrijfsleven betreffen 2011 en moeten daarom worden gezien in het licht van het economisch klimaat in Nederland in 2011. Dit vormt het uitgangspunt waartegen de regionale ontwikkeling is afgezet. Overall gezien heeft het bedrijfsleven in het Oostland de afgelopen vijf jaar goede economische prestaties geleverd. Het bedrijfsleven fungeert in een duurzame economische omgeving waarbij zij gebruik kan maken van een goede infrastructuur, voldoende ruimte heeft voor het ontplooiën van economische activiteiten en een gunstige arbeids- en afzetmarkt heeft.

Economische groei

Op de ranglijst van Zuidhollandse gemeenten behoort het Oostland voor wat betreft economische groei (winstgroei, productiegroei, investeringsgroei, arbeidsvolumegroei) tot de bovenste regionen. De economische groei in het Oostland blijft ruim voor op de landelijke ontwikkeling. Op de groei-indicatoren liet de agrarische sector zowel in het Oostland als op landelijk niveau een winstdaling zien. De EHEC-crisis die in 2011 uitbrak ligt ten grondslag aan het verlies in de agrarische sector.

Over de afgelopen vijf jaar is zowel de winst- als productiegroei in het Oostland bovengemiddeld geweest. Meer specifiek heeft de afgelopen vijf jaar de handelssector in Lansingerland een hogere productiegroei gerealiseerd dan haar collega's in overig Nederland. De afgelopen twee jaar is de investeringsgroei in het Oostland hoger geweest dan landelijk. Voor wat betreft het arbeidsvolume geldt dat de gezondheidszorg in deze regio de afgelopen vijf jaar een constante groei heeft doorgemaakt (tussen de 2,5 en 3,5 procent groei op jaarbasis). In de agrarische sector neemt deze juist af.

Economische kracht

Op economische kracht, een indicator voor de structuur van het bedrijfsleven, presteert het Oostland onvoldoende. Het rendement op het eigen vermogen, investeringsratio en werkgelegenheidsfunctie blijven achter bij de landelijke cijfers. Het Oostland heeft een lagere werkgelegenheidsfunctie dan Nederland. Zij biedt 65 banen per 100 leden van de beroepsbevolking, in Nederland betreft dat 85 banen. De relatief lage binding van de beroepsbevolking is een gevolg van de ligging nabij Den Haag, Delft en Rotterdam die een belangrijke werkgelegenheidsfunctie vervullen voor de regio.

In het Oostland heeft de agrarische sector sinds 2008 een negatief rendement op het eigen vermogen behaald. Het eigen vermogen is in deze sector dalende. Over het algemeen is de investeringsratio (investeringsbereidheid) in het Oostland de afgelopen jaren lager geweest dan in Nederland. De investeringen zijn weliswaar toegenomen, maar daar staat tegenover dat ook de toegevoegde waarde is toegenomen. In verhouding is er dus minder geïnvesteerd. Dat het Oostland op de arbeidsproductiviteit op het landelijke niveau scoort, is vooral te danken aan de groothandel. In deze sector is de arbeidsproductiviteit sinds jaren veel hoger dan landelijk. Bovendien is het belang van de groothandel in de regionale economie groter dan landelijk. Daardoor is de sector zeer bepalend voor de totale arbeidsproductiviteit in de regio. Ook is de afgelopen vijf jaar de arbeidsproductiviteit in de agrarische sector in het Oostland hoger geweest dan landelijk. Oostland heeft sinds jaren een lagere werkgelegenheidsfunctie. Dit komt doordat zij te midden ligt van grote steden waar veel mensen vanuit het Oostland werken.

Liquiditeit en solvabiliteit

Door de liquiditeit en de solvabiliteit te meten, krijgen we een beeld van de financiële positie van het bedrijfsleven en in hoeverre zij 'vlees op de botten' heeft. Het bedrijfsleven van Oostland heeft een liquiditeitspositie van 107 procent en ligt daarmee redelijk in lijn met het landelijk gemiddelde (109 procent). Theoretisch gezien kunnen ondernemingen in principe aan hun kortlopende financiële verplichtingen voldoen. De agrarische sector vormt hierbij echter een aandachtspunt met een liquiditeitspositie van 82 procent (ten opzichte van 116 procent van een gemiddelde agrarische onderneming in Nederland). Tegenvallende opbrengsten bij tuinbouwbedrijven door een slechte prijsvorming in 2011 en een hogere energierekening kunnen oorzaken zijn van het lagere percentage.

Ook wat solvabiliteit betreft ligt deze in het Oostland redelijk in lijn met Nederland (27 versus 29 procent). In de huidige economische tijd is het verstandig dat de solvabiliteitsratio niet té laag is, indien de inkomsten tijdelijk wat kunnen teruglopen maar de schuldenlast wel gewoon door gaat.

Verwachtingen voor Oostland in 2012 en 2013

De werkgelegenheidsontwikkeling is in het Oostland in de periode 2000-2011 hoger geweest dan in Nederland. Voor 2012 en 2013 verwachten we een krimp van het aantal banen in alle sectoren, met uitzondering van de gezondheidszorg.

In de nabije toekomst zijn er minder mensen aan het werk, het aandeel van de potentiële beroepsbevolking in de totale bevolking neemt af. Op de arbeidsmarkt is er zowel landelijk als regionaal al sprake van vergrijzing. Dit heeft gevolgen voor alle sectoren. Landelijk zullen in 2025 tegenover 100 leden van de potentiële beroepsbevolking 35 65-plussers staan. In het Oostland is dit een stuk lager en gaat het om 25 65-plussers tegenover 100 leden van de beroepsbevolking. Momenteel bedraagt de verhouding 17 65-plussers tegenover 100 leden van de beroepsbevolking. De vergrijzing op de arbeidsmarkt neemt dus toe en is het sterkst bij de overheid en in het onderwijs.

In het Oostland zal de beroepsbevolking van 2012 op 2013 nagenoeg gelijk blijven, terwijl het aantal banen conform landelijk gemiddelde afneemt. Naar verwachting zal de werkloosheid in het Oostland in 2012 5,7 procent bedragen.

Aanbevelingen

Innovatie en investeringen benodigd voor een toekomstig krachtig (agrarisch) bedrijfsleven

De afgelopen vijf jaar zijn de krachtcijfers van het Oostlandse bedrijfsleven structureel benedengemiddeld geweest. Over de lange termijn bezien is de gezondheid van het bedrijfsleven in het Oostland een aandachtspunt. Meer specifiek ligt de investeringsratio de afgelopen jaren lager dan gemiddeld. De voorzichtigheid vanuit ondernemers om te investeren is gezien de huidige economische tijd zeer begrijpelijk. Toch is het voor de toekomst van belang dat investeringen in innovaties worden gedaan. Het stimuleren van bedrijfsinvesteringen (inclusief opleiding) zou voor een belangrijk deel op het agrarische- en handelscluster moeten worden gericht. Want een groei van de investeringen draagt bij aan de groei van de regionale economie.

Mede ingegeven door de economische omstandigheden zal de tuinbouwsector zich moeten voorbereiden op het creëren van vermogen en buffers om de broodnodige innovatie en investeringen te kunnen blijven uitvoeren. Dit zijn vooral de noodzakelijke vervangingsinvesteringen en investeringen om de productie op het eigen bedrijf per vierkante meter nog efficiënter te maken. Van belang zijn investeringen in technologische innovatie en research en nieuwe marketingconcepten, gericht op het vernieuwen van het assortiment, het organiseren van toegevoegde waarde en verbetering van de smaak.

Aandacht voor de lokale arbeidsmarkt...

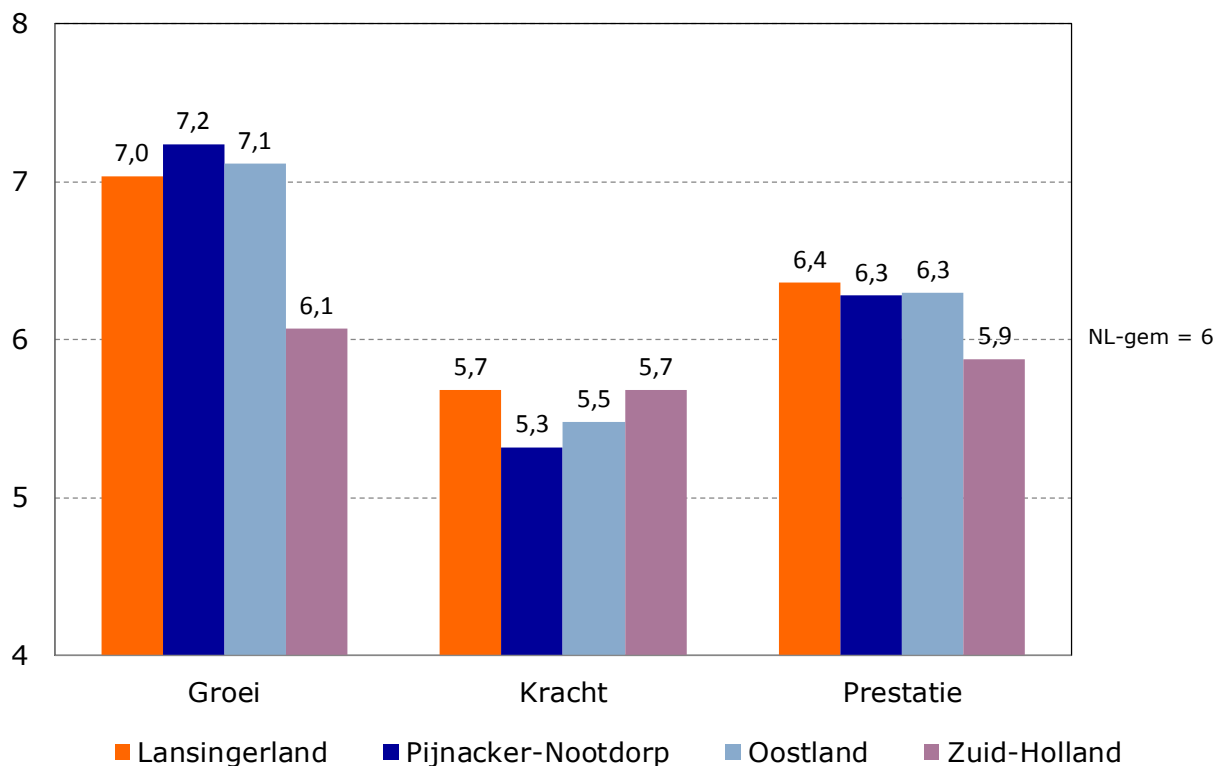
Met een vergrijzende beroepsbevolking en oplopende werkloosheid is een toekomstgericht arbeidsmarktbeleid essentieel. De zorg lijkt voorlopig de enige banenmotor te zijn in het Oostland, maar goed gekwalificeerd personeel blijft echter een 'zorg'. Ook voor de overige sectoren geldt dat bedrijven nu al moeten inzetten op een gedegen personeels/opleidingsplanning voor de toekomst om te kunnen voldoen aan de hoge eisen die de markt stelt aan producten/diensten en medewerkers. Hierdoor kan het Oostlandse bedrijfsleven ook in de toekomst economisch concurrerend blijven ten opzichte van de rest van Nederland.

...maar ook voor ondernemerschap

Het aandeel starters ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking ligt in het Oostland lager dan gemiddeld in Nederland. Voor de toekomstige welvaartscreatie is vernieuwing van essentieel belang. Het oprichten van een geheel nieuwe onderneming is ook een vorm van vernieuwing. Daarnaast dragen starters vaak bij aan het innovatieve karakter van een regio doordat zij producten en diensten ontwikkelen voor het midden- en grootbedrijf. Samenwerking van betrokken partijen als de Rabobank, het onderwijs, Kamer van Koophandel en gemeenten Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp kan ondernemerschap in de regio stimuleren.

Bijlage

Figuur I: Gemeentecijfers Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp

Tabel I: Gemeentecijfers Lansingerland en Pijnacker-Nootdorp

	Lansingerland		Pijnacker-Nootdorp		Provincie Zuid-Holland		Nederland	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Economische groei								
Winstgroei %	25,9	6,2	27,0	6,3	10,1	2,3	14,2	3,3
Productiegroei %	4,9	3,5	5,7	3,8	2,7	2,8	3,4	2,6
Investeringsgroei %	1,0	4,9	0,8	4,7	-0,2	4,0	-0,2	3,9
Arbeidsvolumegroei %	-0,8	0,8	0,3	1,5	-0,9	0,2	-0,9	0,1
Economische kracht								
Rentabiliteit eigen vermogen %	7,1	7,8	15,2	16,3	5,4	5,8	11,3	11,7
Investeringsratio %	18,5	18,7	17,8	17,9	20,7	20,9	19,8	20,0
Arbeidsproductiviteit [euro x 1.000]	93	95	76	78	86	88	86	88
Werkgelegenheidsfunctie	78	77	53	52	84	83	85	85

Colofon

Titel

Economisch presteren van Oostland – editie 2012

Auteur

Cynthia Briesen (Rabobank Nederland)

Publicatiedatum:

Oktober 2012

In opdracht van:**Rabobank Zuid-Holland Midden**

Postbus 55

2600 AB Delft

Tel.: (015) 275 06 89

www.rabobankzuidhollandmidden.nl

Kamer van Koophandel Den Haag

Postbus 29718

2502 LS Den Haag

www.kvk.nl

© Rabobank Nederland, 2012

De in deze publicatie gepresenteerde cijfers zijn gebaseerd op gegevens uit door ons betrouwbaar geachte in- en externe bronnen. Deze gegevens zijn op zorgvuldige wijze in onze analyses verwerkt. Rabobank Nederland aanvaardt echter geen enkele aansprakelijkheid voor het geval dat de in deze publicatie neergelegde gegevens of prognoses onjuistheden bevatten. Het betreft algemene informatie die aan veranderingen onderhevig is.

Aan de verstrekte informatie kunnen geen rechten worden ontleend. Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Rabobank aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor de inhoud hiervan of voor informatie die op of via de site wordt verstrekt. Gehele of gedeeltelijke overname is uitsluitend toegestaan met bronvermelding. De afnemer van de informatie is verantwoordelijk voor de keuze en elk gebruik van de informatie. De afnemer is verplicht aanwijzingen van de Rabobank over het gebruik van de informatie op te volgen. Nederlands recht is van toepassing.

De Kracht van Oostland is een uitgave van
Kamer van Koophandel Den Haag kantoor Zoetermeer en Oostland,
Rabobank Zuid-Holland Midden.

